

Nyárádköszvényes kapufaragói I. Kajcsa Jakab

A Felső-Nyárád mentén fekvő Nyárádköszvényes egyik nevezetességét művészi faragású székely kapui adják. Ezek többsége gyalogkapu, jellemzőjük, hogy a három kapuláb közül csak kettőt (a gyalogkaput tartókat) fog össze homlokgerenda, a harmadik láb különálló. Kötött kapu, amelynél a galambdúcos fedél végighúzódik az egész kapuszerkezet fölött, csak néhány található a faluban. (A kapu szerkezeti erősítését szolgálta a kapuszár és a szemöldökgerendák ácskötéssel való összekapcsolása, ezért nevezik ezeket kötött kapuknak.) A kaput – mint az ud-

var vagy jószág főbejártának jeles építményét – karcolt, vésett, fűrészelt, domborműves (kidomborított) faragással és színes festéssel díszítették. A homlokgerendára általában az építés évszáma, az építetők neve és néha különféle szöveg került.

A XIX-XX. század fordulóján készült köszvényesi kapukra csak egyszerűen bekarcolták a díszítmény körvonalait, amelyek általában kancsóból vagy kehelyből kiinduló virágmotívumok vagy szőlőindák voltak, piros, kék, fehér színűre kifestve. „Ezen naiv jellegű díszítésnek legfőbb értéke, hogy a hagyományos formákkal sokat nem tévovázó, javítgató ember biztonságával, jó arány- és formaérzékkel töltötték ki a kapuláb felületét...” – írja Bandi Dezső ezekről az 1970-es években. A motívumok közül gyakoriak az egymással szemben álló madarak, a nap és a hold, a puskájukat lövésre emelő emberek. Megközelítőleg az 1920-as évektől gyökeresen megújították a köszvényesi kapufaragást. Az akkori két legjelesebb kapufaragó, Kajcsa Jakab (1892–1970) és Nagy László (1901–1984) nevéhez fűződik az említett újítás, amelynek lényege, hogy a díszítmény alapját mélyen bevészték. Emellett „körző és vonalzó”, azaz sablon nélkül, szabad kézzel rajzolták, majd faragták ki a díszítőelemeket, így mindegyik kapu egyedi

Nagy Ferenc kapuja

*Elekes Gergely kapujának részlete
Bandi Katalin rajza*

műalkotássá vált. Harmadrészt új, addig még nem használt díszítőelemeket is alkalmazni kezdtek.

Kajcsa Jakab, aki amolyan „ezermester” volt, nem csupán kapukat faragott, hanem fa- és vályogházakat is épített, sőt 1948 után kántori teendőket is ellátott. Első kapui még karcoltak voltak, de ezeket felváltották a mélyen bevészt díszítményekkel, gazdag mintavilággal ellátott kapuk. Díszítőelemként a szőlő és a búzalkalász motívumokat használta, de emellett a megrendelő foglalkozását (suszter, ács, kőműves, kovács) vagy jellembeli tulajdonságát (bátorság, vallásosság) is fába véste.

Így ma is láthatjuk a Nagy Ferencnek 1925-ben faragott kapun (Nyárádköszvényes, 27. házszám) a suszterség kellékeit (suszterkalapács, ár és csizma). A megrendelő vallásosságára utal Jézus szíve a három törrel, továbbá a kehely az ostyával. A jobb oldali kapuszáron szőlőindát látunk, a két kötésben pedig két

búzakalászt, utalva ezzel a suszterség mellett a földműves foglalkozásra is. Figyelemre méltó a kapun lévő nagyméretű napmotívum, illetve a két szarvas.

A Barabási Péter számára 1946-ban faragott kapura (Nyárádköszvényes, 247. házszám) a kovácmesterségre utaló eszközök kerültek: fújtató, üllő, kalapács, harapófogó, de itt sem hiányzik a leveles szőlőinda.

Fazakas János huszárként szolgált az Osztrák–Magyar Monarchiában, így 1928-ban faragott kapujára egy szuronyos puskát tartó gyalogost és egy kivont karddal rohamozó huszárt mintázott Kajcsa Jakab. Az évszámok közé pedig az ún. talpas keresztet helyezte el. (Az első világháborúban ez volt az Osztrák–Magyar Monarchia és a Német Császárság hadijelzése, valószínűleg egy hadilobogóról, vagy pedig a hasonló alakú, vaskereszt kitüntetésről vehette a mintát.)

Kajcsa Jakab kapuin más figurákat

A nyárádköszvényesi kollektív gazdaság kapujának részlete

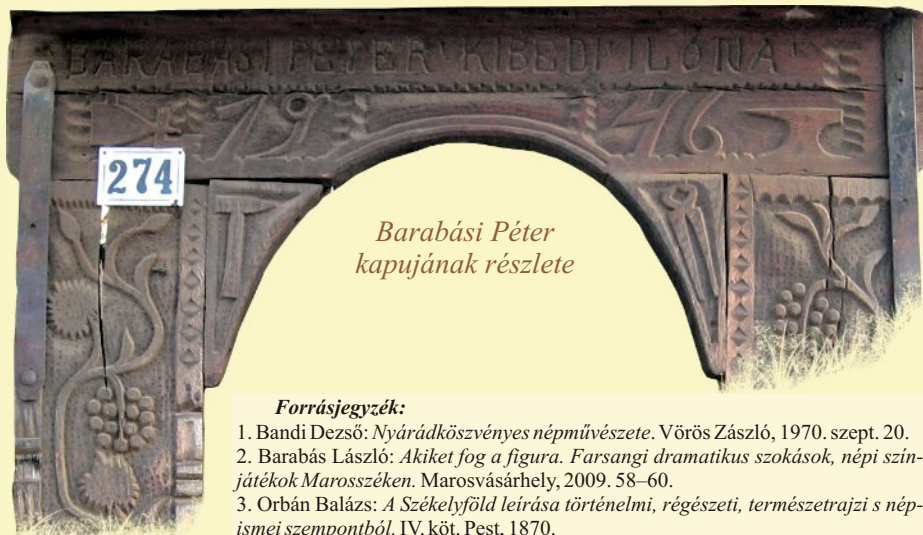
Forrás: Vörös Zászló, 1970. szeptember 20.

is találunk: lovat, ökröt, lovát etető gazdát (pl. Kovács Ferenc – mára eltűntetett – kapuján, utalva arra, hogy a megrendelő jó lótartó gazda volt). A bátrabb emberek kapuira oroszlánt vagy kivont kardú katonákat faragott.

Tudomásunk szerint a mester legnagyobb méretű kapuját a nyárádköszvényesi kollektív gazdaság bejáratánál állították fel 1962-ben. Ez egy kötött kapu volt, galambdúcos fedél nélkül. Rajta állatfigurák és gazdálkodással kapcsolatos eszközök voltak: szántótaliga, eke, traktor. A kapu egy részletét 1970-ben egy néprajzi gyűjtés alkalmával lerajzolták, majd közölték az akkori megyei napilapban. (Lásd a forrásjegyzék első pontját.) Sajnos a '70-es években egy magasan megrakott utánfutó nem fért be alatta, ezért a szemöldökgerendát eltávolították, így csak a két tartóoszlop maradt, ezeknek is nyoma veszett a kollektív gazdaság megszűnése után.

Kajcsa Jakab kapuit a környező falvakban (Deményházán, Kendőben, Márkodon, Tompán, és Székelykálban) is megtaláljuk, sőt román lakosságú falvakba is rendeltek kapukat tőle, hiszen nagy híre volt igényes és eredeti munkáinak. Sajnos idős korára meggyengült a mester látása, és ez gátolta további munkájában. 78 évesen hunyt el, sírja a nyárádköszvényesi temetőben található.

László Árpád

Barabási Péter kapujának részlete

Forrásjegyzék:

1. Bandi Dezső: *Nyárádköszvényes népművészete*. Vörös Zászló, 1970. szept. 20.
2. Barabás László: *Akiket fog a figura. Farsangi dramatikus szokások, népi színhátékok Marosvároson*. Marosvásárhely, 2009. 58–60.
3. Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s néprajzi szempontból*. IV. köt. Pest, 1870.